

Katowice, data 29.10.2024 r.

Bogusław Gąszcz

Tytuł rozprawy doktorskiej: *Sędziowie komisoryjni w byłej dzielnicy pruskiej (1920-1928). Ich rola w wymiarze sprawiedliwości i pozazawodowe losy*

STRESZCZENIE

Instytucja sędziego komisoryjnego pojawiła się w polskim systemie prawnym wraz z inkorporacją ziem byłej dzielnicy pruskiej i ustanowieniem na tych terenach sądownictwa polskiego. Od 1920 r. sędziowie komisoryjni funkcjonowali w apelacjach poznańskiej i toruńskiej a na polskim Górnym Śląsku od czerwca 1922 roku. W większości byli to sędziowie z Galicji. Z jednej strony pomagali oni w opanowaniu zaległości w sądach, pełniąc funkcję sędziów we wszystkich wydziałach sądowych, co w znacznym stopniu uzupełniało braki kadrowe. Z drugiej strony praca ta umożliwiła im szybkie otwarcie kancelarii adwokackich, a później kancelarii notarialnych.

Głównym celem pracy jest charakterystyka i opisanie roli sędziów komisaryjnych, którzy pracowali w apelacjach poznańskiej, toruńskiej oraz górnośląskiej części apelacji katowickiej. Istniały dwa rodzaje sędziów komisaryjnych: adwokaci (notariusze) prowadzący w tym czasie swoją działalność gospodarczą oraz adwokaci, którzy pochodzili z byłego zaboru austriackiego i rosyjskiego, którzy chcieli otworzyć własne kancelarie adwokackie na terenie byłej dzielnicy pruskiej. Obie grupy prawników musiały posiadać kwalifikacje sędziowskie zdobyte w dowolnej części dawnych zaborów (były to również osoby po ukończeniu studiów i aplikacji adwokackiej). Prawnicy z dawnych zaborów austriackiego i rosyjskiego nie mogli zostać adwokatami na terenach popruskich bez odbycia rocznej praktyki jako sędzia zawodowy lub sędzia komisaryjny. Sędziowie komisaryjni nie byli „stałymi urzędnikami państwowymi”. Sędziowie komisaryjni byli zatrudniani na podstawie umów cywilnoprawnych, mianowani przez Ministra byłej Dzielnicy Pruskiej, prezesa sądu apelacyjnego bądź Ministra Sprawiedliwości. Nie byli mianowani przez Prezydenta RP.

Praca składa się z pięciu rozdziałów, wstępu oraz zakończenia. W pierwszym rozdziale krótko przedstawiono historię przejęcia Wielkopolski, Pomorza i Górnego Śląska od Prus po I wojnie światowej. Podkreślono różnice między systemami

prawnymi w dawnych zaborach pruskich i na pozostałej części Polski. Drugi rozdział poświęcony jest statusowi prawnemu sędziów komisaryjnych. W rozdziale trzecim przedstawiono obraz statystyczny sędziów komisaryjnych, taki jak: liczba sędziów komisaryjnych, ich wiek, pochodzenie i narodowość oraz ich działalność przed podjęciem pracy w charakterze sędziów komisaryjnych. W rozdziale czwartym przedstawiono jakość oraz wydajność pracy sędziów komisaryjnych. Ocena ich pracy została porównana z pracą zwykłych sędziów. Opisane zostały czynniki finansowe związane z pracą na stanowisku sędziego komisji. Ostatni rozdział poświęcony jest dalszym losom byłych sędziów komisaryjnych. Znajdują się tam odpowiedzi na pytania, czy spełnili pokładane w nich nadzieje oraz własne oczekiwania, jak również czy udało im się otworzyć i prowadzić własne kancelaria prawne. Pracę zamyka obszerny aneks, w którym zawarto podstawowe dane dotyczące każdego sędziego komisaryjnego.

Słowa kluczowe: wymiar sprawiedliwości, sędzia komisaryjny, adwokat, notariusz, Wielkopolska, Pomorze, Górny Śląsk, inteligencja, dwudziestolecie międzywojenne.

